

3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО.

УДК 340

*Надія Береза,
старший викладач кафедри
кримінального права та процесу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ПО-НОВОМУ: НОВЕЛИ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Висвітлено та проаналізовано новели, переваги та недоліки виконавчого провадження у зв'язку із набранням чинності Закону України «Про виконавче провадження» (нова редакція) та Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Адаптація застосування цих законів у практичній діяльності має стати черговим кроком для подолання проблем у системі виконання судових рішень. Оскільки ні для кого не секрет, що за часи незалежності України, одним із проблемних питань було неналежаще забезпечення державою швидкого і повного виконання рішень судових та інших органів.

Ключові слова: виконавче провадження, державні виконавці, приватні виконавці, новели виконавчого провадження, переваги виконавчого провадження, недоліки виконавчого провадження, єдиний електронний реєстр боржників, примусове виконання рішень, стягувач, боржник, виконавець.

Береза Н.

Исполнительное производство по-новому: новеллы, преимущества и недостатки

Освящены и проанализованы новеллы, преимущества и недостатки исполнительного производства в связи с вступлением в силу Закона Украины «Об исполнительном производстве» (новая редакция) и Закона Украины «Об органах и лицах, осуществляющих принудительное исполнение судебных решений и решений других органов». Ведь применение этих законов в практической деятельности должно стать очередным шагом для преодоления проблем в системе исполнения судебных решений. Поскольку ни для кого не секрет, что за время независимости Украины, одним из проблемных вопросов было ненадлежащее обеспечение государством быстрого и полного выполнения решений судебных и других органов.

Ключевые слова: исполнительное производство, государственные исполнители, частные исполнители, новеллы исполнительного производства, преимущества исполнительного производства, недостатки исполнительного производства, единый электронный реестр должников, принудительное исполнение решений, взыскатель, должник, исполнитель.

Bereza N.

Enforcement proceedings anew: novels, advantages and disadvantages

The article is devoted to coverage of stories and analysis, advantages and disadvantages of enforcement proceedings in connection with the entry into force of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» (revised) and the Law of Ukraine «On the bodies and persons engaged in the enforcement of judgments and decisions of other bodies». After application of these laws in practice should be the next step to overcome the problems in the system of enforcement.

© Надія Береза, 2016

Since it is no secret that since independence of Ukraine, one of the issues was inadequate to ensure rapid and complete state enforcement of judicial and other authorities.

Keywords: *enforcement, public performers, B performers, stories enforcement, enforcement proceedings advantages, disadvantages enforcement, a single electronic register of debtors, enforcement decisions, creditor, and debtor performer.*

Актуальність теми. З метою підвищення ефективності діяльності органів та осіб, що здійснюють примусове виконання рішень, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про виконавче провадження» [1], який викладено у новій редакції, та Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [2]. Дані закони набрали чинності 5 жовтня 2016 р. Їх основна мета – запровадження в Україні інституту приватних виконавців, які будуть здійснювати примусове виконання судових рішень. У зв'язку із цим, а також з подальшим вдосконаленням процедури примусового виконання рішень судів та інших органів, змінено деякі елементи виконавчого провадження, в дослідженні і аналізі суті яких полягає актуальність теми.

Ступінь дослідженості теми. Питанню виконавчого провадження по-новому присвячені праці таких практикуючих юристів, як: Гончаренко Є. [5], Макушев П. [7], Семенченко М. [9] та інші.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 124 Конституції України, судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [3]. Тобто виконання судового рішення є фінальним етапом судового захисту порушеного права [1]. А без виконання судового рішення – це всього лише папірець, життя в який можуть вдихнути тільки судові виконавці [4].

На жаль, необхідно визнати, що система органів державної виконавчої служби в Україні повною мірою не виконує покладені на неї завдання, що породжує почуття безкарності в суспільстві та неспроможності держави захистити й відновити порушені права громадян [5; 7].

За часи незалежності України одним із проблемних питань для громадян, бізнес-спільноти та правників, було неналежне забезпечення державою швидкого і повного виконання рішень судових та інших органів [4; 5; 6; 7]. Не дивним є те, що Україна займає одне з перших місць за зверненнями до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушеннями прав людини на стадії виконання судових рішень [4; 5; 6; 7]. Звісно, на таку ситуацію мають вплив різні чинники. Це і велика завантаженість державних виконавців, і низька оплата їх праці, і недосконале законодавство, і корупційна складова, і т. д. [5]. Враховуючи усі негативні наслідки, станом на сьогодні проведено кардинальне реформування системи примусового виконання рішень в Україні. Зокрема, головні зміни у виконавчому провадженні виражаються в наступному:

1. Примусове виконання рішень покладається на державних і приватних виконавців.
2. Запроваджено Єдиний реєстр боржників та Єдиний реєстр приватних виконавців.
3. За прийняття виконавчого документа до примусового виконання стягувач зобов'язаний заплатити авансовий внесок.
4. При відкритті виконавчого провадження строк для самостійного (добровільного) виконання рішення боржнику не надається.
5. Виконавець при відкритті виконавчого провадження зобов'язаний одразу накласти арешт на майно (кошти) боржника.
6. Після відкриття виконавчого провадження виконавець зобов'язує боржника подати декларацію про доходи та майно.
7. Визначення вартості майна боржника має здійснюватися за взаємною згодою стягувача та боржника, якщо такої згоди не досягнуто, то для оцінки майна залучається суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання.
8. Реалізація майна боржника здійснюється на електронних торгах.
9. Змінено строки вчинення вагомих виконавчих дій.
10. Із Закону «Про виконавче провадження» виключено положення щодо контролю за законністю виконавчого провадження з боку керівних органів ДВС.
11. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», на відміну від нині діючого Закону України «Про державну виконавчу службу», не містить цілий ряд норм, якими визначається структура органів державної виконавчої служби (далі – ДВС), компетенція органів ДВС з організації її діяльності, вимоги до керівників структурних органів ДВС, а порядок призначення на посаду та звільнення з посади працівників органів ДВС фактично звужено до прямих відсилки на Закон України «Про державну службу» [8].

Виходячи із наведеного, розуміємо, що основною новацією вказаних законів є запровадження інституту приватних виконавців. Тобто, примусове виконання рішень покладатиметься не тільки на органи державної виконавчої служби (державних виконавців), але й на приватних виконавців. Це нововведення покликане зменшити корупцію в сфері виконавчого провадження і поліпшити показники виконаних судових рішень [9]. Проте приватний виконавець має певні обмеження щодо здійснення примусового виконання рішень. До них відносяться:

- рішення, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету;

- рішення, за якими стягувачами є держава, державні органи;

- рішення адміністративних судів та рішення Європейського суду з прав людини;

- рішення, які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності;

- рішення, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена;

- рішення про конфіскацію майна;

- рішення, виконання яких віднесено законом безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання;

- інших випадків, передбачених Законом України «Про виконавче провадження» та Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [1; 2; 10].

Отже, перевагою запровадження інституту приватних виконавців є, по-перше, зменшення навантаження на державних виконавців, по-друге, заощадження бюджетних коштів, по-третє, приватні виконавці працюватимуть за винагороду, тому у них буде більше стимулів працювати на результат і т. д. [5; 10].

Щодо негативних моментів запровадження інституту приватних виконавців, то наразі рано щось говорити, оскільки він реально ще не запрацював.

Наступною новелою і позитивом виконавчого провадження по-новому є створення на Веб-сайті Міністерства юстиції України Єдиного державного реєстру приватних виконавців та Єдиного реєстру боржників. Доступ до них є цілодобовим та безоплатним, а користуватися ними можуть всі юридичні та фізичні особи [6; 8].

Щодо строків виконання рішення, то згідно нового Закону України «Про виконавче провадження», за рішенням немайнового характеру виконавець у постанові про відкриття виконавчого провадження зазначатиме про необхідність виконання боржником рішення протягом 10 робочих днів (крім рішень, що підлягають негайному виконанню).

За рішеннями, за якими боржник зобов'язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, виконавець наступного робочого дня після закінчення вказаного строку перевіряє виконання рішення боржником. Якщо рішення підлягає негайному виконанню, виконавець перевіряє виконання рішення не пізніше як на третій робочий день після відкриття виконавчого провадження.

У разі невиконання без поважних причин боржником рішення, виконавець виносить постанову про накладання на боржника штрафу, в якій також зазначаються вимога виконати рішення протягом 10 робочих днів (за рішенням, що підлягає негайному виконанню, – протягом трьох робочих днів) та попередження про кримінальну відповідальність. Виконавець наступного робочого дня після закінчення цього строку повторно перевіряє виконання рішення боржником.

У разі повторного невиконання без поважних причин боржником рішення, якщо таке рішення може бути виконано без участі боржника, виконавець надсилає органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та вживає заходів примусового виконання рішення, передбачених цим Законом [1; 10].

Щодо відповідальності за невиконання вимог державного виконавця, приватного виконавця, то Законом посилено відповідальність боржника у виконавчому провадженні.

Так, згідно зі ст. 188¹³ КпАП, невиконання законних вимог державного виконавця, приватного виконавця щодо усунення порушень законодавства про виконавче провадження, несвочасне подання або неподання звітів про відрахування із заробітної плати та інших доходів боржника, неподання або подання недостовірних відомостей про доходи і майновий стан боржника, ненадання на вимогу державного виконавця, приватного виконавця декларації про доходи та майно, що подається відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», чи зазначення у такій декларації неправдивих відомостей або неповідомлення про зміну відомостей, які зазначаються у декларації, неповідомлення боржником про зміну місця

проживання чи місцезнаходження або місця роботи (отримання доходів), а також неявка без поважних причин за викликом державного виконавця, приватного виконавця –тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1; 10].

Також ст. 75 нового Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що у разі невиконання без поважних причин у встановлений виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника – фізичну особу у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб – 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на боржника-юридичну особу – 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановлює новий строк виконання.

У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин, виконавець у тому самому порядку накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення [1; 10].

Щодо роз'яснення рішень, виконавчих документів та зміни порядку виконання рішення, то ст. 31 нового Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що у разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення є незрозумілою, виконавець або сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення відповідного рішення.

У разі якщо зміст виконавчого документа незрозумілий, виконавець або сторони виконавчого провадження мають право звернутися до органу (посадової особи), який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення його змісту.

Окрім того, відповідно до ст. 33, за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, сторони мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення. Рішення про розстрочку виконується в частині та у строки, встановлені цим рішенням.

За наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, сторони, а також виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення [10].

Щодо арешту цінних паперів, то ст. 56 нового Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що арешт на цінні папери накладається в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України.

Зокрема, ст. 7 Закону України «Про депозитарну систему України» визначає порядок внесення змін до системи депозитарного обліку щодо накладення арешту на цінні папери або іншого обмеження прав на цінні папери конкретного власника, що накладається за рішенням суду або уповноваженого державного органу.

Щодо реалізації цінних паперів, на яке звернено стягнення, то згідно з ст. 61 нового Закону України «Про виконавче провадження» порядок реалізації цінних паперів визначається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Міністерством юстиції України.

Так, на сьогоднішній день рішенням НКЦПФР № 1853 від 25.12.2012 р. затверджено Порядок реалізації на фондовій біржі цінних паперів, на які звернено стягнення [1; 10].

Щодо розкриття інформації, яка міститься в системі депозитарного обліку, то внесено зміни до ст. 25 Закону України «Про депозитарну систему України», якими передбачено, що інформація, яка міститься в системі депозитарного обліку, надається депозитарними установами на письмову вимогу органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень, рішень інших органів – в ході здійснення ними виконавчого провадження щодо стану рахунка в цінних паперах конкретної юридичної або фізичної особи та про операції за її рахунком у цінних паперах за конкретний проміжок часу.

Вимоги до такого запиту встановлені частиною другою статті 25 Закону України «Про депозитарну систему України» [10].

Щодо сплати авансового внеску, то від сплати авансового внеску звільняються стягувачі за рішеннями про:

– стягнення заробітної плати, поновлення на роботі та за іншими вимогами, що впливають із трудових правовідносин;

– обчислення, призначення, перерахунок, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним стра-

хуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

– відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи;

– стягнення аліментів;

– відшкодування майнової та/або моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення [1].

Також від сплати авансового внеску звільняються державні органи, інваліди війни, інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів I та II груп, громадяни, віднесені до категорій 1 та 2 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у разі їх звернення до органів державної виконавчої служби [1].

До слова, цей авансовий внесок повертається стягувачу лише у випадку реального стягнення з боржника, також стягувачу повертається невикористана виконавцем сума цього авансу. На вимогу стягувача виконавець надає йому звіт про використані кошти авансового внеску. Тобто в цьому випадку ми маємо певний аналог збору або мита стягувача, який виявив бажання почати примусове виконання рішення [1].

Висновки. Отже, виходячи з дослідженого вище та проаналізованого, ми дійшли висновку, що прийняті закони запроваджують позитивні зміни у процедурі виконавчого провадження, оскільки покликані забезпечити дієвий механізм швидкого та повного виконання рішень, у тому числі завдяки розвантаженню органів державної виконавчої служби [6]. Проте наскільки усе це ефективно, покаже лише практика.

Також, створюючи змішану систему виконання рішень, необхідно враховувати не лише успішний досвід держав Євросоюзу та США, а й національні особливості нашої держави (недоліки), а саме: низький рівень правової культури населення, пострадянська модель економіки держави, високий рівень корупції. Бо неврахування таких особливостей може нівелювати будь-які прогресивні ідеї законодавця щодо реформування системи примусового виконання рішень [5; 7].

Список використаної літератури

1. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016. – № 30. – Ст. 542. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
2. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016. – № 29. – Ст. 535. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016. – № 30. – Ст. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/к/96-вр>.
4. Закон про виконавче провадження: нове життя старих проблем. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo-ukraine.org.ua/analytics/sobytie/10848-zakon-pro-vikonavche-provadhennya-nove-zhittya-starix-problem>.
5. Гончаренко Є. Переваги та недоліки запровадження інституту приватних виконавців в Україні / Є. Гончаренко // Юридична газета. – № 16 (514). 19 квітня 2016 р. – С. 14 – 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecovis.com/ua/wpcontent/uploads/2015/07/YurGazeta_ZhGoncharenko.pdf.
6. Реформа виконавчого провадження. Perezavantazhennja. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kavun.kr.ua/reforma-vikonavchogo-provadhennja-perezavantazhennja>.
7. Макушев П. Переваги та недоліки традиційної української моделі адміністративно-правового статусу державної виконавчої служби. [Електронний ресурс] / П. Макушев. – Режим доступу : <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/405-perevahy-ta-nedoliky-tradytsiynoyi-ukrayinskoji-modeli-administrativno-pravovoho-statusu-derzhavnoyi-vikonavchoyi-sluzhby-makushev-p-v>.
8. Проблеми виконавчого провадження «по-новому» і шляхи їх рішення. Адвокат – Консалтинг. Газета онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=36720>.
9. Семенченко М. Поява приватних виконавців: привід для оптимізму чи побоювань? [Електронний ресурс] / М. Семенченко. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/LAW/poyava-privatnih-vikonavciv-prividdlya-optimizmu-chi-poboyuvan-.html>.
10. 3 05.10.2016 року діятиме нове законодавство, що регламентує порядок примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.pard.ua/uk/news/4137-z-05102016-roku-diyatyme-nove-zakonodavstvo-shcho/>.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016.